
Tussen feiten en schriftkritiek

Kritisch omgaan met de beschikbare informatie

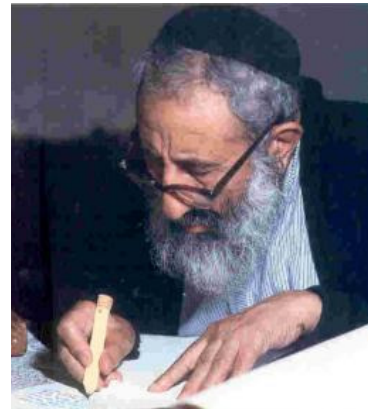
Achtergrondinformatie over de Bijbel is tegenwoordig breed toegankelijk voor wie er maar gebruik van wil maken. Niet alleen in talloze boeken, maar ook op het internet kun je naar hartelust grasduinen. Je kunt die informatie bijvoorbeeld benutten om meer inzicht te krijgen in de historische of culturele context van een bijbelgedeelte of bijbelboek; iets wat niet gemist kan worden voor een goed verstaan van de boodschap voor het hier en nu.

Dat je echter met dergelijke informatie ook kritisch moet omgaan, ontdekte ik bij het bestuderen van twee profetische boeken uit het Oude Testament. Via informatie over de mogelijke schrijvers van deze boeken belandde ik bij een conclusie die grote vraagtekens plaatste bij het fenomeen schriftprofetie. De nauwkeurige voorspellingen van gebeurtenissen zouden niet ontstaan zijn door goddelijke openbaring aan de profeet, maar doordat het betreffende bijbelboek pas geschreven zou zijn nadat de 'voorspelde' gebeurtenissen al hadden plaatsgevonden. Profetie blijft dan slechts een literair genre in de Bijbel, maar zeker geen echte godsopenbaring.

Dat een bijbelboek later geschreven zou zijn dan men eerder aannam, of mogelijk door iemand anders of door meerdere mensen in plaats van door één persoon, vind ik op zich niet zo schokkend. Als de feiten zo blijken te zijn, dan kunnen we daar vast ons voordeel mee doen bij het begrijpen van de boodschap van Gods Woord, wat geschreven is in een totaal andere cultuur en tijd dan de onze. Dat dergelijke feiten echter kunnen leiden tot conclusies zoals hierboven beschreven, moet ons wel alert maken voor andere ontwikkelingen die er op het theologische vlak gaande zijn.

De TeNaCh en de Masoretische tekst

De TeNaCh (de 'Joodse Bijbel') is grotendeels geschreven in het Hebreeuws. In de laatste 2 eeuwen voor Christus beheersten steeds meer Joden het Hebreeuws minder goed. De Masoreten, Joodse schriftgeleerden, zagen het als hun taak om de tekst van uitspraaktekens te voorzien en er zo voor te zorgen dat de rijkdom van de Hebreeuwse taal van de Bijbel bewaard bleef. Zo ontstond de Masoretische tekst (MT), die alle boeken van de TeNaCh omvat. Praktisch alle oudere bijbelvertalingen (KJV, SV, NBG51), grijpen terug op deze Masoretische tekst (MT), de Hebreeuwse tekst van de TeNaCh, die in de 10^e eeuw na Chr. werd afgerond.

De Septuagint en de Dode Zeerollen

Tussen 250 en 100 voor Chr. komt de Septuagint tot stand; de Griekse vertaling van het Oude Testament. Dat de Septuagint niet helemaal overeenkomt met de MT is niet vreemd, omdat het hier om een vertaling gaat (in eerste instantie bedoeld voor Griekse Joden in Egypte).

In 1947 en 1956 worden bij Qumran de Dode Zeerollen gevonden. Ook in die rollen worden echter belangrijke afwijkingen met de MT gevonden. Reden genoeg voor bijbelwetenschappers om zich voortaan niet meer alleen te oriënteren op de MT, die een uitwerking is van slechts één versie van de TeNaCh. Het onderzoek van de andere oude(re) bronnen heeft veel gevolgen gehad voor de visie op de Bijbel en de manier waarop we schriftpassages volgens sommige theologen moeten uitleggen.

Onderzoek toont aan dat de boeken van de TeNaCh al in de 2e en 3e eeuw voor Christus compleet waren (canonvorming). Ook stelt men vast dat er in die tijd meerdere versies

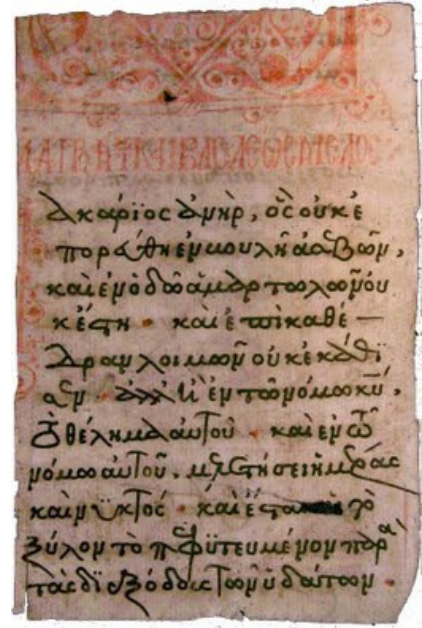

van diverse boekrollen in de omloop waren, met soms aanzienlijke onderlinge verschillen. Zo is de Septuagintversie van Jeremia bijvoorbeeld 15% korter dan de Masoretische versie. Hoe zijn dergelijke verschillen ontstaan? Door slordigheid en incompleet bronnenmateriaal, of juist passend bij de wijze waarop deze boekrollen tot stand kwamen? Men denkt dat het laatste het geval is.

Meerdere schrijvers

Uit het bestaan van de vele handschriften leidt men af dat het niet logisch is om aan te nemen dat bijbelboeken geschreven werden door één persoon. Het is kenmerkend voor de Hebreeuwse literatuur dat veel geschriften ontstonden door verzameling, samenvoeging en bewerking. Daarom is het, ook bij de bijbelboeken van het OT, beter om uit te gaan van diverse auteurs, die samen een verhaal samenstelden of een bestaande boekrol later weer bewerkten (co-auteurschap). Doordat men ook de 'verouderde' handschriften bewaarde en soms later ook weer bewerkte, ontstonden er meerdere versies van bijbelboeken, met door de tijd heen soms grote verschillen.

Ook als de bijbelboeken naar een persoon genoemd zijn, hoeft die persoon volgens de onderzoekers niet de (hoofd-)schrijver van dat boek te zijn. Het toeschrijven van bijbelboeken aan personen deed men toen waarschijnlijk om de autoriteit van dat boek te vergroten. Bij veel apocriefe boeken is dit overduidelijk gebeurd. Maar waarom zou dat dan ook niet met de canonieke boeken gebeurd kunnen zijn, vraagt men zich af.

Oudere bronnen gebruikt

De versies van Dode Zeerollen en Septuagint hebben hun definitieve vorm gekregen in de tijd na de Babylonische ballingschap (grootweg tussen 500 en 200 voor Christus).

In deze boeken kan echter wel ouder materiaal (van voor de ballingschap) verwerkt zijn. Soms zijn dat schriftelijke bronnen (en die ook op meerdere plaatsen in het OT genoemd worden - o.a. Joz.10:12-13; 2Sam.1:18-27). Sommige bijbelboeken hebben daardoor een oudere voorgeschiedenis.

Van feiten naar vragen

De meesten van ons zijn niet in staat om dergelijke uitkomsten van de bijbelwetenschap te toetsen. In eerste instantie is het ook wat ver gezocht om te twifelen aan bewezen feiten en moeten we onze energie niet opdat vlak verspillen. Wat we echter zien is dat de feiten regelmatig gevolgd worden door interpretaties die vervolgens uitmonden in vervreemdende theologie ten opzichte van de leer die eeuwenlang door bijbelvaste christenen is aangehangen. Het begint bij onderzoek van de feiten en we eindigen bij schriftkritiek...

Een goed voorbeeld hiervan is de veranderde visie op de scheppingsdagen, die steeds meer aan geloofwaardigheid wint onder christenen. Men spreekt over twee verschillende scheppingsverhalen in Genesis 1 en 2, die beiden een ander verhaal lijken te vertellen. Velen geloven daarom dat het hier niet gaat om een historisch en feitelijk verslag van de schepping, maar om twee literaire beschrijvingen van het ontstaan van de wereld, die op één lijn staan met de scheppingsmythen van andere oude volken. Dat we in de genoemde hoofdstukken te maken hebben met een bepaald literair genre, hoeven we niet direct tegen te spreken. Maar als je dat gegeven dan gaat koppelen aan de feiten die door evolutionisten worden aangehangen en dan vervolgens als christen uitkomt bij het standpunt van theïstisch evolutionisme (kortgezegd: God bracht alles tot stand door evolutie), dan gaat er iets goed mis. Dan kom je in de knel met de rest van de Bijbel en komt uiteindelijk zelfs het Kruis onder vuur te liggen.

We moeten onszelf goed realiseren dat de vernieuwende theologie heel gemakkelijk de bijbelwetenschap volgt. Die tendens is al ingezet tijdens de Verlichting, maar is zo langzamerhand ook doorgedrongen in kringen die eerder bekend stonden als bijbelvast. 'Feiten zijn toch immers feiten en geloof is maar geloof...'

Profetie of terugblik

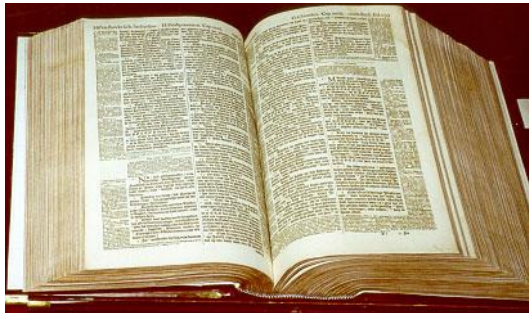
De interpretatie van nieuwe feiten die aan het licht komen bij het bestuderen van oude handschriften, leidt, met moderne theologen aan de leiding, al snel tot het afbreken van het Schriftgezag. Je merkt dit bijvoorbeeld heel goed als je de inleidingen bij de bijbelboeken in de NBV leest; een vertaling waaraan een heel leger van taalwetenschappers, historici en moderne theologen heeft meegewerkt, maar waarvan velen niet eens belijdend christen waren. Men hangt in de NBV voor de Oudtestamentische boeken de visie aan dat ze in de eeuwen na de ballingschap hun

definitieve vorm gekregen hebben. Vervolgens is het aan de lezer om te bepalen welke waarde hij wil hechten aan profetische passages die vóór of tijdens de ballingschap 'lijken ontstaan te zijn'. Hoe kan bijvoorbeeld Jesaja in hoofdstuk 45 een nauwkeurige voorspelling geven over koning Kores, die 200 jaar later zal optreden? Is het niet veel aannemelijker dat een deel van Jesaja (hoofdstuk 40-66) door iemand anders geschreven is, die deze koning heeft meegemaakt of die historisch feiten later in de vorm van profetie beschrijft?... En is het zelfde niet het geval bij de profetieën van Daniël (hoofdstuk 7-12), die een vrij nauwkeurige weergave blijken te zijn van de tijd van de Griekse overheersing in latere tijden? En hoe zit het met deze en andere bijbelboeken waarin Griekse of Aramese taalkenmerken zitten? Zijn die passages dan misschien ook niet later geschreven, in de tijd dat men het Hebreeuws minder goed beheerste?

Gezag en inspiratie

De Bijbel wordt door moderne theologen in het vlak van literatuur en wetenschap getrokken. Voor je het weet, blijft er niets meer over van het absolute gezag van dit Boek. Gezag is tegenwoordig iets wat benoemd wordt als men het er mee eens is. Schriftgezag is geen automatisme meer. De Schrift staat onder kritiek.

Maar wat doen we dan nog met het gegeven dat de Schrift door God zelf geïnspireerd is, zoals dat wordt beschreven in 2Tim.3:16 en 2Petr.1:21? We geloven in een dubbel auteurschap. De Bijbel is 100% Gods woord, maar ook 100% geschreven door mensen. De Bijbel is niet gedictieerd (mechanische inspiratie), maar wel ontstaan onder de leiding van Gods Geest. De Bijbel is toch echt van 'een ander level' dan onze eigen geschriften. Laten we dat goed beseffen!

Begrijpen of geloven

Sommige zaken in de Bijbel en over het ontstaan van de Bijbel zullen wij nooit kunnen begrijpen. We zullen altijd feiten blijven missen en dus vragen houden. Maar veel meer zullen we moeten accepteren dat wij beperkt zijn in ons denken en begrijpen. Er is een 'goddelijk geheim' wat wij nooit kunnen vatten. Dit is voor de moderne mens onverdraagzaam. We willen alles zo graag begrijpen, om het vervolgens te kunnen geloven. Wij christenen zouden beter moeten weten. 'Door het geloof verstaan we...' 'Het zichtbare is niet

tot stand gebracht door het waarneembare' (Hebr.11:3). Gods Geest is het die ons de dingen openbaart die we mogen en moeten weten. De Heere geeft dit inzicht graag aan iedereen die Hem wil dienen. Een leven met Hem blijft de basis voor inzicht in Zijn Woord en ontzag voor Zijn Woord.

Tot slot

Stel jezelf gerust op de hoogte van de feiten van de bijbelwetenschap, maar wapen jezelf eveneens voor een verkeerd gebruik daarvan. Je kunt het vergelijken met het gebruik van een schoffel. Je kunt de schoffel gebruiken om het onkruid in je tuin weg te halen, zodat de goede planten weer lekker in het licht staan. Met diezelfde schoffel kunnen echter ook de wortels van de goede planten beschadigd worden, zodat ze dood gaan. Een verstandig gebruik van de schoffel van de bijbelwetenschap is dus belangrijk. En hoe kan dat beter gebeuren dan door mensen die de Grote Tuinman van harte liefhebben en Zijn Woord in hun leven op de eerste plaats stellen.

Het is veelzeggend dat in kringen waar men de schriftkritiek bejubelt, het geloof het meeste wordt afgebroken en de kerkverlating het grootst is. Als we water bij de wijn gaan doen en het volkoren brood van de Schrift niet meer uitdelen en eten, worden de kinderen van God geestelijk ongezond en ziek en verdwijnt het getuigenis, waardoor de buitenstaanders bereikt zouden moeten worden.

'Blijf gij in hetgeen gij geleerd hebt, en waarvan u verzekering gedaan is, wetende, van wie gij het geleerd hebt; en dat gij van kinds af de heilige Schriften geweten hebt, die u wijs kunnen maken tot zaligheid, door het geloof, hetwelk in Christus Jezus is. Al de Schrift is van God ingegeven, en is nuttig tot lering, tot wederlegging, tot verbetering, tot onderwijzing, die in de rechtvaardigheid is; opdat de mens Gods volmaakt zij, tot alle goed werk volmaakt toegerust.'
(2Tim.3:14-17)
